ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 2,513 — Կ. ՊՈԼԻՍ. 1904, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17—30 — 23 Շէվվալ, 1322—17 ԲԵՆՈՒՆԻ Է՛Վ 1320 — ՈՒՐԲԱԹ

Բիւզանտիոն

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԻՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddési, № 23-25
CONSTANTINOPLE

پوزانتیون
امتیجو یومی وسیاسی غزته، صاحبی وباش مدیری
پوزانت کچیان
عدد نومرو ۲۵-۲۳ باب عالی جاده سی
مطبعه دار ه خانه سی

ԲԱՐԻԶԻ ՍՏԱՄՈՔԸ

Բարեկէ նոր տարեգրութիւնը.— Ձիւ՞ ջեկէն անձ կ՚ամբ.—Ձիւ՞ ու տարի նախորդը.—Խնդիր մը.—Իրկի Տզրուտա.—Նոթեան և Տզրուտա.—Ձիւերու տարեգրութիւնները.—Բարեկէ ձեզ ձիւ՞ տարի տարեմուտը.—Ձիւ՞ տարի կ՚ամբ.

ԲԱՐԻԶ, Դեկտ. 18

Ձիւռ միտը վտանգութիւնը այսօր Բարեկէի մէջ։ Հանդիսական խնդութիւն մը մէջ նախարար մը ձիւռ միս կերաւ։ Թիւրանացիները մայրաքաղաքին մէջ ձիւերու համար կառուցած սպանդանոցներուն բացման հանդէսը կատարեցաւ այսօր ի ներկայութեան երկրագործական նախարար Մ. Մուժոյի։ Ձիւռ մսին գերազանցութիւնը դրուատող երգերէն ետք, հանդիսաւոր սեղան մը տրուեցաւ, որուն ճաշացուցակին գլխաւոր մասը կ՚կազմէին, բնական նախար, ձիւռ միսէ պատրաստուած կերակուրներ։ Նախարարն ինք տալով օրինակը, պաշտօնապէս ծանօթ թէ ձիւռ միսը պատուական կերակուր մ՚է։ Պեզասոսի, Մեծն Ալեքսանդրի ցլագլուխ երիվարին, Տան Բիւզոդի Բազինանդրին, վերջապէս դիցաբանական և պատմական ձիերուն ուրուականներն անդուլ ախորժակով պատեցան իրենց ցեղին այս ասպիճան անկումն առնելէ, տեսնելով որ մարդիկ իրենց միսէն կերակուրներ կ՚պատրաստեն, և հին ժամանակներու մէջ իրենց դիւցազնական պատիւներ ընող մարդկութիւնն այժմ իրենց ցեղն ուտելով պիտի հատցնէ։ Սակայն երբ մտածուի թէ Բարիզի մէջ տարին 4՝,000 ձի կ՚ոտրուի և ժողովուրդին տարին դասակարգը ձիու մսին ժամուտ թեան համար ախորժանօք կ՚ուտէ զայն, ձիու ցեղի անկում մը չպիտի տեսնուի այս գործին մէջ։ Բարիզի մէջ ապառաներուն թիւը յաւէտ մեծ է, կարծուածէն չատ աւելի մեծ, որոց համար պատառ մը ձիու միսը չատ աւելի հաճելի է քան թէ բնաւ միս չուտելը։

Ձիու նոր սպանդանոցները, զորս Բարիզ առջին անգամ ըլլալով կառոյց, Պուժիտար չրլանակին, Պրանիօն փողոցին մէջ կ՚գտնուին, և հինգ ամիսէն չինուեցան 40) հազար ֆր. ծախքով։ Ցիսուն ոտքի առաջ էր որ Էմիլ Տզրուտա անուն զինուորական բժիշկ մը ձիու մսին գերազանց մնալնգ մ՚ըլլալը քարոզել Բարիզի մէջ։ Տզրուտա իր հնձելագործնդին հետ Ալժերիոյ մէջ գտնուած ատեն, երկրին ներսերը, տեղացի ցեղերու հետ յաճախ խաղէպ ընդհարումներ տեղի ունենալով, զօրքերուն օրական մսի պաչարը չատ անգամ չ՚սպառէր։ Տզրուտա խորհուրդ տուաւ իր գունդին զօրքերուն որ թշնամւոյն գնասակերէրն գարնան ձիերուն միսը լաւ մնուդ մը կրնայ ըլլալ իրենց։ Պրանսայի զինուոր մը ձիու միս կերած չէր մինչեւ այն ատեն։ Այս արշաւագունդին զօրքերն իրենց բժշկին՝ Տզրուտայի խորհուրդին հետեւելով սկսան ձիու միս ուտել։ Տզրուտա Բարիզ վերադառնալով, ձիու մսին գովաբանութիւնն ըրաւ. առաջարկեց ձիու սպանդանոցներ հիմնել բանակին համար։ Իր ծրագրին այժ տալու համար ինդրեց որ դէթ անգամ մը ձիու մսին համը նայուի։ Նաթալէոն Գ. ճամբեց զինքն և «անամօթ մարգ» անուանեց զայն, որ ժպրհած էր ձիու միս կերցնել։ Ձիու սպանդանոցներու բացման այսօրուան հանդէսը Տզրուտայի երեսնի ծրագրին ի-

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Կանանց Համար

ԱՌՁԵՒՈՆ ՁԵՒ ՈՒ ԿԱՐ. «ԵՒԱ» ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ ԵՒ ՀՈՒՍԱՑԱԾ. ՁԱՓԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ. ՀԵՂԻՆԱԿ Մ. ՓԱԼԷՆՏԵՐ. ՀԱՏՈՐ Ա. ՆՈՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Կ. ՊՈԼԻՍ. ՅՊ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ. 1904. ԳԻՆ 30 ՂՐՈՒՇ.

Գ.

Գալով գործին դասակարգութեանը՝ Թերեւս Ա. հատորը Գ. հատոր ըլլալուս առիթառուած էր, ինչպէս վերը ցոյց տուինք, բայց այս առաջին հատորն ինքն իր մէջ խնամով դասակարգուած կրնանք համարիլ։ Միայն իբր դիտողութիւն սա չափ մտանիկ կ՚ընենք թէ (էջ 16) չոխոռնեան Լեւոյ չորս կարեւոր գիտելիքներ տրուած են որոց մէջ կ՚խօսուի Ձրդ Ձրդ ասլ չափերու վրայ, երբ տակաւին բացատրուած չէ թէ ի՞նչ են այդ չափերն և ինչ կ՚նշանակեն։ Այդ հատուածը կ՚երեւի թէ սխալմամբ կանխած է ե., Զ. և է դասերն որոցմէ յետոյ պէտք պիտի ըլլար գնել զայն։ Գալով լեզուին, Փալէնտերեան ընթացիկ ալխարհաբար մը կ՚գործածէ, թէեւ այդ լեզուն զերծ չէ Թերութիւններէ։ Բայց արուեստագիտական գործի մը մէջ ուր արհեստաւոր մ՚է որ կ՚խօսի, պահանջել որ «ԿՐ» և «ՄՐ»ի քերականական նրբութիւնները—որոց վերաբերեալ ամէն օր համաձայն չէ—պահպանուին և յարգուին, տեսակ մը անհրեւութիւն է և անտեղի բծախնդրութիւն, ասալ մեզ այս մասին ոչ է դիտողութիւն չենք ուզեր ընել։

Միայն թէ գործն ինքնին իբր արուեստագիտական գործ, ունի իրեն յատուկ սասցուածներ և բացատրութիւններ որք Թերեւս չատ հաչա զգան ամէն ճաշակի և նոյն իսկ անըմբռնելի մնան հանրութեան։ Բայց հարկ է գիտնալ թէ ամէն արհեստ իրեն յատուկ լեզուն ունի, որ սովորական քաղաքացիի մը լեզուէն կ՚տարբերի և նոյն իսկ անմասելի է, վասն զի արհեստին մէջ լեզուին բառերը կ՚առնեն նոր առումներ և նոր իմաստներ որք միայն արհեստաւորները կ՚հասկնան։ Այսպէս, հոս տեղւոյն գերդակութեան մէջ կ՚գործածուին կարգ մը բառեր՝ ինչպէս Ծայթքիկ, Փծդոմբչիմ, Փոդովըն, Ձիլդ, Մօտթոս, Սեփեխոս, Սոպրնօ, Գոռֆ, Ռաֆլ, Սաստ եւայլն օրք չատ հասկնալի են իրենց մէջ, մինչդեռ մեզի համար պարզապէս Զինաբեն են (*)։ Նոյնը պիտի պատահէր նաև ամէն երկրի և ամէն գասակարգի արհեստաւորներու համար ալ։ ուստի զարմանալու տեղի չկայ, երբ «Ե—»ի մէջ բառերու հանդիպինք որ չատ մտալելի կամ հասկնալի չըլլան ամենուս։ Գերդակութեան լեզուն գրեթէ մեր մէջ գոյութիւն չունեցող բան մ՚է զոր Փալէնտեր գրեթէ ինքը միայն վերջացուցած էր 25 տարուան խղճմտութեամբ մը, օգտուելով բոլոր նախնեաց մատենագրութեան մէջ ցրուած բառերէն և պէտք եղած տեղը նոր բառեր կազմելով։ Միայն հարկ է հոս չէջել սա կէտը թէ գերդակութիւնը բաւական կենդանի արուեստ մ է և հագուստի մոդեմատենագրութիւններն և նոյն իսկ չատ մը կէտերու և կարերու առնչութիւն և յարաբերութիւն ունենալը Ծրանաերէնի մէջ, ուսիպատ են նաև նոյնը կազմելու Հայերէնի մէջ։ Օրինակի համար, չատ որոշ բան է թէ իրանպէրօփն մէջ, անոր երկար մասերը, ասալմասը, խոյտան և յիպտանան երբ իրարու քով կարուին, թեւն անցընելու յատուկ ծակ մը կ՚կազմուի։

Հիմա Ծրանսացին այդ կերպասէ կազմուած չրջանակին կ՚ըսէ Entournure = որ Փալէնտեր չատ պատշաճապէս կ՚թարգմանէ Անիւնէչ։ Ասիկա ամբողջութիւնն է՝ որ հարկ է ըսել թէ տարօրինակ մանրամասնութեանց ենթարկուած է։

Նախ այն մասն որ թեւին տակը կ՚ինայ և որ որոշ կէտ մը չի ցուցներ՝ Aisselle է որ է Անոթ, որ առաջնամասին անիւնէչը կազմող մէկ մասը կ՚յատկանչէ։ Իսկ առաջնամասին այն մասն որ ասալ կ՚ծածկէ, Ծրանսացիք կ՚կոչեն Emmenchure, որուն բարեբախտաբար Հայերէնին պատչան եչէնօ (փալ ոխոպօ) բառը կ՚գտնուի։ Իսկ կողամասին այն մասն որ անիւնէչին մէկ մասը կ՚գծէ և որ, ինչպէս բնական կարգն ալ կ՚ցուցնէ, անոնցին տակ կ՚ինայ, Ծրանսացին կ՚կոչէ Aisselle du petit coté որուն Փալէնտեր կ՚յարմարցնէ կողնօպտ բառը։ Իսկ չեթոմէն այն հատուածն որ Անթամներին մնացորդ մասը կ՚լրացնէ, կ՚կոչուի petite écarrure = ինիննօպտ։ բայց ասալ չի վերջանար, Թեւս Անիւնէչը բաւական մանրամասնուած ըլլայ։ Մինչեւ հիմա՝ միայն գիծեր էին որ ցոյց տուինք, կան նաեւ հոն կարգ մը որոշ կէտեր։ Առաջամասին այն կէտն որ թէ՛ յետամասին և թէ՛ թեւին կ՚միանայ և ճիղ ուսին ատրուած տեղին վրայ կ՚ինայ՝ Naissance du bras կ՚կոչուի։ Փալէնտեր զայն կ՚թարգմանէ փիճ-օյտ։ Իսկ յետամասին այն կէտն որ կ՚երթայ կ՚կցուի տիգուսյօղին, ունի իրեն յատուկ անուն մը — point d'épaule = սաճկին։ Առաջամասին և կողամասին միացման կէտն է Milieu d'aisselle = Անիւնէչ։ կողամասին և յետամասին միացման կէտը, կողամասին վրայ, կ՚կոչուի point du petit coté = կողնօպտ։ յետամասին վրայ կ՚կոչուի carrure = ինինձիկ։

Եւ հոս կ՚աւարտի այդ երեք լաթի կտորէն ձեւացեալ ծակին չուրջն արուեստագիտական մանրամասնութեանց չարքն որ բաւական նուրբ և կնճռոտ է։

Այս նրբութիւնն անշուշտ նախնեաց մատենագրութենէն սպասել, անոնցմէ ոմանք պարզ վերարկուով մը միայն կ՚ապրէին, չատ ուղիղ տրամաբանութիւն մը չէ և անոնց Հայերէնները չկազմել՝ երբ հայերէնով նոյն արուեստին վրայ պիտի խօսինք՝ աններելի է։ Փալէնտերեան ինչ որ կարելի է, ըրած է Հայ լեզուն օժտելու համար դերդակութեան արուեստին անձնայատուկ բառերով, որոց մէկ մասը բառարանի ձեւով, Թուրքերէնով եւ Ծրանսերէնով, ինչպէս նաև ի հարկին իտալերէն ու յունարէն բառերով ներկայացուցած է։ Այդ աչխատութիւնը՝ զուտ բանասիրական ձեռնարկ մը կրնայ համարուիլ, ի նկատ առնելով մանաւանդ սա պարագան թէ Փալէնտերեան նոյն բառարանը կազմելու համար ծայրէ ծայր թղթատած է երից վարդապետաց եռահատոր բառարանն անկէ ի մի ամփոփելու համար, հագուստի, կերպասի, զարդի, մարդաց կազմութեան ևն։ վերաբերեալ բառերը, և մեծ ախտասութեամբ չատ անգամ չփոթի իմաստ առած բառերն որոշած, հոմանիշ կարծուած բառերն իրենց յատուկ առումները ցոյց տուած և կարգ մը գաւառական հիանալի բառեր որգեգրած է։

Մեր քննութեան կ՚սկսինք նախ այն բառերէն որոնց հեղինակն ինք է։ Առանձ թոտով ճիչտ 220 հատ են։ Առանցմէ չատերն իրենց կազմութեան չատ անհրաժեշտ պէտք ունէին՝ արուեստին պահանջմունքը, մինչ ուրիշ կարգ մը բառեր ալ կան զոր Հայ լեզուն և դերդակութիւնը չունենալով, ոևէ ինչ ունեցած չպիտի ըլլար։ Այսպէս, երբ լեզուն ունի յոգերեան, կոթոթան, ռանտոմպոպտ կամ ծոփտան, վոթոպոն։ խոնճիկ, լոնկ-թերշ կամ լոնկիչ, երշ, շղպկոն կամ նեղոնիկ, պոտոթ, օվլոնգոյ, պոտոլ (գաւառական չատ գնդեցիկ բառ մը որ պէտք եղած իմաստը կուտայ), ֆոթո=օրթոխոյբ=չոբէօղլ բառերը, աւելորդ է կազմել պզդեղ, սոպղնոյբ, խոբնիկ, ձնխէթօպ, կեղնէբան, կրծոքեղ, ռանտոմպոպ, յոպնիկ, կրծոքեղ, ռանտոմպոպ, յոպնիկ, կրծոքեղ, ռանտոմպոպ, յոպնիկ

(Շարունակություն)

...ի բարեկեցիկ կյանքի հասնելու համար։ Ես ինքս ևս ամեն ինչ արել եմ, որ ինձ հնարավորինս լավ պայմաններ ստեղծեմ, որ ես ևս կարողանամ ապրել ինձ համար ուրախ ու հաճելի կյանքով։ Ես ունեցել եմ ամեն տեսակ հաճույքներ, ինչ որ կարող է տալ մարդուն հարուստ կյանքը

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏԻՐՈՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՀԱՄԱՍՏԵՂԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ ԶԱՄԲԱՐԱԿԻՑ

ՎԱՂՈՒՑ ԲԱՆԴԻՏԻ

— Ախ, ես ինչ եղա՛ւ, որ ձեզ հանդիպեցի, պարո՛ն Ալեքսանդր, ասում էր ինձ ծանոթ մի ոստիկան, որին ես հանդիպեցա Ալեքսանդրի փողոցում, ուր ես ապրում եմ։ Ես ինչ եղա՛, որ ձեզ հանդիպեցի, ասում էր ինձ ոստիկանը